

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR
työ- ja elinkeinoministeriö

17/4.1/13
16.12.2013

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto Kuudes maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014-2020

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiittää maaseutupolitiikan yhteistyöryhmää lausuntopyynnöstä. TANE:n lausunnossa kiinnitetään huomiota maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman teemoihin ja toimenpiteisiin sukupuolten tasa-arvon kannalta.

Sukupuolivaikutusten arviointia käsitellään erikseen maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman liitteessä 3, jossa vedotaan pääministeri Matti Vanhasen II hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan sukupuolten välinen tasa-arvo valtavirtaistetaan koko valtionhallinnossa. TANE muistuttaa, että myös voimassa olevassa pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa on kirjaus, jonka mukaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista jatketaan lainvalmistelussa, talousarvion laadinnassa sekä muissa tasa-arvon kannalta merkittävässä hankkeissa (s. 106).

Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman sukupuolivaikutuksia käsittelevässä liitteessä todetaan ansiokkaasti, että kokonaisuohjelman toimenpide-ehdotuksilla on sukupuolivaikutuksia. TANE:n mukaan on kuitenkin ristiriitaista, että vaikka toimenpide-ehdotuksilla on sukupuolivaikutuksia, toimenpiteet on muotoiltu sukupuolineutraaleiksi. Sukupuolineutraalit toimenpiteet eivät edistä sukupuolten tasa-arvoa. Toimenpiteet, joilla on sukupuolivaikutuksia, on muotoiltava niin, että niistä selviää, miten erilaiset vaikutukset miehiin ja naisiin sekä tyttöihin ja poikiin huomioidaan. Myös toimenpiteiden aikataulutus, seuranta ja vastuutahot ovat tärkeitä. Kokonaisuohjelman erillisessä liitteessä tuodaan esille tärkeitä sukupuolten tasa-arvoon liittyviä teemoja, mutta nämä olisi valtavirtaistettava myös maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman toimenpiteisiin. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ei tosiasiallisesti toteuteta siis ohjelman liitteenä, vaan osana ohjelmaa.

Toimintaympäristö

Ohjelmassa todetaan, että Suomen maaseutualueet ovat monimuotoisia, eikä maaseudulle ole yhtä yksiselitteistä määritelmää. Ohjelmassa esitellään tilastoja, joissa kerrotaan väestön rakenteesta maaseutuun lukeutuvissa aluetyypeissä. **Sukupuolivaikutusten arvioimiseksi nämä tilastot on hyvä esitellä myös sukupuolen mukaan.** Esimerkiksi tilasto, jossa esitellään yli 65-vuotiaiden prosentuaalista osuutta koko väestöstä, on tärkeä saada myös sukupuolen mukaan eriteltynä. Vanhusväestön haasteet ovat osin erilaisia miehillä ja naisilla.

TANE on hallitusohjelmataavoitteissaan vuosille 2011-2015 kiinnittänyt huomiota siihen, että kaksi kolmasosaa 75 vuotta täyttäneestä väestöstä on naisia. Näin ei siis välttämättä ole maaseutualueilla, missä

miesten osuus on koko maata suurempi. Huomiota olisi kuitenkin kiinnitettävä siihen, että 75 vuotta täyttäneiden, yksin asuvien naisten pienituloisuusaste on koko maassa pysynyt 30 prosentin yläpuolella (Tilastokeskus). **Koska väestön ikääntyminen on maaseutualueiden haaste, myös ikääntymiseen liittyviä sukupuolivaikutuksia, on tarkasteltava ohjelman toimenpiteissä.**

Osallisuus ja lähidemokratia

Ohjelmassa todetaan, että monet julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin sekä kansalaisten tehtäviin, rooleihin ja vastuisiin liittyvät peruskysymykset on otettava yhteisvastuun piiriin. TANE kysyy, mihin sana peruskysymykset tässä kohtaa viittaa. Ohjelmassa viitataan useassa kohdassa, että esimerkiksi vapaaehtoistyön merkitys hoivaa antavana tahona kasvaa tulevaisuudessa. Suomalaiset työmarkkinat ovat vahvasti jakautuneet miesten ja naisten töihin. **TANE painottaa, että vapaaehtoistyön roolin kasvattamisessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, ettei vapaaehtoistyö jakaannu samalla tavalla kuin palkkatyö ja yrittäjyys miesten ja naisten töihin.**

Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa ehdotetaan, että Suomessa otetaan käyttöön julkishallinnon ja kansalaisyhteiskunnan yhteinen linjaus, kansalaisyhteiskuntasitoutus. Tällainen kansalaisyhteiskuntasitoutus, joka vahvistaa ja rakentaa julkisen vallan ja kansalaisyhteiskunnan suhteita, on ohjelman mukaan laadittu noin 20 Euroopan maassa.

TANE painottaa, että kansalaisyhteiskuntasitoutumusta laadittaessa on otettava huomioon muun muassa suomalainen palvelujärjestelmä sekä naisten asema työmarkkinoilla Suomessa. Suomalaiset naiset ovat verrattuna moneen muuhun Euroopan maahan huomattavasti enemmän kokopäivätöissä, mikä vaikuttaa oleellisesti julkishallinnon ja kansalaisyhteiskunnan suhteisiin Suomessa. Kunnat ovat lisäksi merkittäviä naisten työllistäjiä Suomessa. Noin 80 prosenttia kuntien työntekijöistä on naisia ja kolmasosa työllisistä naisista työskentelee kuntasektorilla. **Jos kuntien hoitamia tehtäviä aletaan siirtää yksityiselle sektorille ja vapaaehtoistyöksi, tällä on suuri vaikutus erityisesti naisten työllisyyteen ja naisten vapaa-aikaan.**

Aktiivinen ja vireä kansalaistoiminta on ohjelman mukaan hedelmällinen kasvualusta paikallisten palveluyritysten, yhteiskunnallisten yritysten ja osuuskuntien perustamiselle sekä työpaikkojen luomiselle. Ohjelmassa toivotaan uusien työn ja toimeentulon muotojen kehittymistä. **TANE:n mukaan uusien työn ja toimeentulon muotojen kehittämisessä pitää purkaa suomalaisten työmarkkinoiden jakautumista mies- ja naisvaltaisiin töihin, edistettävä samapalkkaisuutta sekä varmistettava lainsäädännöllä, että uudet työn teettämisen tavat takaavat kaikille sukupuolille riittävän toimeentulon ja hyvät työehdot.** Esimerkiksi itsensä työllistämiseen liittyvät epäkohdat ja haasteet on korjattava. Mahdollisuus tehdä etätöitä helpottaisi varmasti maaseutuväestön työllistymistä. Etätöitä tekevästä on kerättävä tilastoja myös sukupuolen mukaan.

Kansallisen tason kansalaisyhteiskuntasitoutuksen vastuutahoiksi on toimenpiteissä määritelty oikeusministeriö, valtiovarainministeriö sekä maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. TANE näkee tärkeänä, että valmisteluun osallistuisivat myös sosiaali- ja terveysministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö.

Ohjelmassa on kiinnitetty huomiota siihen, että kunta- ja palvelurakenteen muutoksilla on suuri vaikutus siihen, miten maaseudun asukkaat voivat osallistua ja vaikuttaa oman elinympäristönsä, kuntansa ja yhteiskunnan toimintaan sekä päätöksentekoon ja kehittämiseen. **TANE painottaa, että demokratian toteutumisen kannalta on tärkeää, että sekä naisten että miesten osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon turvataan.** Kuntakoon muuttuminen ja kuntien yhdistyminen voivat aiheuttaa muutoksia äänestysaktiivisuuteen, poliittiseen edustuksellisuuteen, päätöksentekoon osallistumiseen ja valtarakenteisiin. Kuntakoon kasvaminen voi aiheuttaa esimerkiksi pidempiä matkoja kokouksiin, millä voi olla erilaisia vaikutuksia miesten ja naisten osallistumiselle. **Lähidemokratian kehittäminen on siis tärkeää sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi päätöksenteossa. Maaseutumaisissa kunnissa naisten osuus**

esimerkiksi valtuustoissa on jo ennen liitoksia ollut keskimäärin pienempi kuin kaupungeissa. Yksi konkreettinen toimenpide naisten osallistumisen edistämiseksi on, että kuntien päättäjiille tarjotaan joustavat ja helposti järjestettävät lastenhoitopalvelut.

Maaseudun palvelujen laatu ja saavutettavuus

Maaseutupoliittisessa ohjelmassa todetaan, että palveluiden saavutettavuutta tulee tarkastella käyttäjän näkökulmasta. **TANE:n mukaan palveluiden saavutettavuutta tarkasteltaessa on huomioitava, että naiset ja miehet, tytöt ja pojat käyttävät osin eri palveluita.** On selvittävä mitä palveluita naiset ja miehet käyttävät. Tulee myös selvittää puuttuuko palvelutarjonnasta naisten tai miesten kannalta keskeisiä palveluita. On tärkeää tarkastella myös sitä, miten nais- ja mieskuntalaiset näkevät kunnallisten palveluiden tuottamisen eri vaihtoehdot sekä palveluiden laadun ja hinnan.

Ohjelman mukaan turvallisuuspalveluissa on harvaan asutulla maaseudulla muuta maata selvästi heikompi tilanne. Ohjelman toimenpiteissä todetaan myös, että perus- ja ihmisoikeusnäkökulmaa vahvistetaan maaseudun palvelurakenteiden määrittelyssä, palvelujen järjestämisessä ja palvelujen hallinnollista järjestämistä ja resursointia koskevassa valmistelussa ja päätöksenteossa. **TANE painottaa, että lähisuhdeväkivaltaan liittyviä matalankynnyksen palveluja sekä turvakotipaikkoja on liian vähän valtakunnallisesti, mutta erityisen huono tilanne on maaseutualueilla.** Jyrki Kataisen hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaan turvakotipalveluja lisätään alueellisen tasa-arvon edistämiseksi, on toteutettava pikaisesti.

Sukupuolittiset lastensuojelupalvelut tulee turvata koko maahan. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiinnittää huomiota myös tyttöjen ja poikien sekä naisten ja miesten suosimien harrastusten tasapuoliseen tarjontaan maaseutualuilla.

Toimenpiteessä kansalaisopistojen ja kirjastojen kehittäminen nähdään tärkeänä, jotta maaseudun sivistys- ja tietotarpeisiin voidaan vastata monipuolisesti. TANE pitää kirjausta tärkeänä myös sukupuolten tasa-arvon kannalta. **Kansalaisopistoja ja kirjastoja on kehitettävä niin, että ne vastaavat kaikkien sukupuolien sivistys- ja tietotarpeisiin pönkittämättä sukupuolistereotypioita.**

Ohjelmassa todetaan, että terveys- ja hyvinvointipalveluiden kohdalla joudutaan yhä enemmän ottamaan kantaa siihen, millaisia hoito- ja hoivatoimenpiteitä voidaan toteuttaa ilman alan ammattitutkintoa. TANE on huolissaan siitä, miten ammattitutkinnon puute vaikuttaa erityisesti naisten työllisyys- ja palkkakehitykseen.

Liikennepalvelut

Ohjelmassa todetaan hyvin, että liikennepalvelujen puute on yksi syrjäyttävä mekanismi yhteiskunnassa. Maaseudun liikennepalvelujen turvaaminen ja kehittäminen on myös sukupuolten tasa-arvon kannalta tärkeää ja mahdollistaa esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoisen osallistumisen poliittiseen päätöksentekoon, muuhun yhteiskunnan kehittämiseen sekä erilaisiin harrastuksiin.

Yrittäjyyden edistäminen

Maaseutupoliittisessa ohjelmassa todetaan, että uutta kasvua saadaan aikaan elinkeinorakennetta uudistamalla ja monipuolistamalla sekä parantamalla yrittäjyyden ja yritysten toimintaedellytyksiä. **TANE:n mukaan yrittäjyyttä tukevissa toimissa, kuten yritystukia jaettaessa on varmistettava, että mies- ja**

naisvaltaisia yrityksiä tuetaan tasa-arvoisesti ja on pyrittävä toisaalta purkamaan työmarkkinoiden jakautumista mies- ja naisvaltaisiin aloihin.

Ohjelmassa todetaan, että maaseudulla arvioidaan olevan noin 5000 matkailuyritystä ja 1500 maatilaa, joilla harjoitetaan myös matkailua. **Jotta matkailuelinkeinon sukupuolivaikutuksia pystyisi arvioimaan, olisi matkailuyritysten miehiä ja naisia työllistävä vaikutus selvitettävä ja tilastoitava.**

Työ- ja elinkeinoministeriön Yrittäjyyskatsaus 2012 -raportin mukaan naisyrittäjien määrä on kasvanut jatkuvasti 2000-luvulla maatalouden ulkopuolisessa toiminnassa. Vuoden 2011 lopussa Suomen yrittäjistä noin kolmannes oli naisia. Raportin mukaan naisyrittäjät ovat keskimäärin koulutetumpia kuin miesyrittäjät ja he toimivat etupäässä sosiaali- ja terveystaloudessa, koulutus- ja henkilöpalveluissa, majoitus- ja ravitsemisalalla sekä eräillä liike-elämän palvelualoilla (esimerkiksi tilitoimistot). Naisten yrittäjyys on valtaosin yksinyrittäjyyttä, sillä vuonna 2011 vain runsas neljännes naisyrittäjistä toimi työnantajina, kun vastaava luku miehillä oli yli 40 prosenttia. Naiset toimivat lisäksi usein sivutoimisina yrittäjinä.

Yrittäjyyskatsaus 2012 -raportin mukaan naisyritysten määrän kasvua kuntien sosiaalihuollon ostopalveluissa hidastaa viimeaikainen kehitys, missä suuret kansainväliset terveys- ja hoiva-alan yritykset ovat valtaamassa markkinoita kuntien ostopalveluissa. Suuret yritykset ovat kasvattaneet markkinaosuuttaan ostamalla paikallisia naisvetoisia hoiva-alan yrityksiä. Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman toimenpiteissä todetaan, että kuntien tulisi lisätä hankinnoissaan paikallisia palveluja ja tuotteita ja painottaa hankintastrategioissaan aluetaloudellisia vaikutuksia ja laatua. TANE kiittää toimenpiteistä, sillä se tukee naisyrittäjyyden kasvua maaseudulla. Terveys- ja sosiaalipalveluissa toimivista yrittäjistä naisia on noin 70 prosenttia.

Työvoiman saatavuus, opiskelumahdollisuudet ja ammatillisen osaamisen turvaaminen

Kokonaisuohjelman mukaan koulutuksen järjestämisen ja opiskelupaikkojen tarjonnan tulee olla maaseudulla ennakoitua ja suunnitelmallista siten, että koulutusta järjestetään ammattialoille, joille tulevaisuudessa on mahdollista myös työllistyä. TANE:n mukaan koulutuksen suunnittelussa on pohdittava sitä, miten saamme purettua suomalaisten työmarkkinoiden vahvaa jakautumista mies- ja naisvaltaisiin aloihin. Segregaatiota on yritetty purkaa monin eri keinoin, mutta merkittävää kehitystä ei ole viimeisten vuosien aikana tapahtunut.

Koulutuksella on merkittävä vaikutus lasten ja nuorten arvoihin, asenteisiin sekä ammatinvalintaan. Sukupuoleen liittyvät stereotyyppiset käsitykset ja toimintamallit ohjaavat tyttöjä ja poikia edelleen perinteisiin valintoihin opinnoissa ja työuralle nais- ja miesvaltaisiin ammatteihin. Näillä valinnoilla on yhteys sukupuolten palkkaeroon ja työelämässä etenemiseen. **Koulutuksen kehittämisessä ja suunnittelemisessa sekä opettajankoulutuksessa on otettava sukupuolitietoinen ote, joka purkaa sukupuolistereotyyppioita.** Sukupuolitietoisesta kasvatuksesta ja koulutuksesta on paljon tutkimustietoa, jota voi käyttää koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kokonaisuohjelmassa todetaan, että maahanmuuttajataustaiset ovat heterogeeninen ryhmä ja toimenpiteet on räätälöitävä kunkin maahanmuuttajaryhmän tarpeiden mukaan. **TANE painottaa, että maahanmuuttajien kohtaamat haasteet ovat osittain erilaisia sukupuolen mukaan ja kotouttamisessa tulee ottaa huomioon paremmin sekä miesten että naisten ja sekä tyttöjen että poikien erityistarpeet.** Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat perhesyistä Suomeen muuttaneet kouluttamattomat naiset. He saattavat olla täysin luku- ja kirjoitustaidottomia tai heidän kotimaassaan käytetty merkkijärjestelmä poikkeaa Suomessa käytetystä.

Rasismien monet ilmenemismuodot, esimerkiksi vihapuhe on myös selkeästi sukupuolittunutta.

Koutouttamispolitiikassa onkin otettava huomioon myös kantaväestöön kohdistuvat toimenpiteet, kuten monikulttuurisuuteen ja ihmisoikeuksiin liittyvä kasvatus.

Ekosysteemipalvelut

Suomessa on ohjelman mukaan runsaat 300 000 metsästyksen harrastajaa, noin 1,7 miljoonaa kalastuksen harrastajaa ja noin 700 000 metsänomistajaa. TANE pitää tärkeänä, että näitä lukuja eritellään sukupuolen mukaan sekä mietitään, miten eri sukupuolet kokevat metsästyksen ja kalastuksen harrastamisen sekä metsänomistamisen.

Metsäntutkimuslaitoksen mukaan naiset omistavat yli neljänneksen Suomen metsistä. Naisten osuus omistajista saattaa olla kuitenkin tätä suurempi, sillä kyselyissä metsänomistajaksi saatetaan merkitä aviomies, vaikka metsä olisikin naisen. Naisten osuus tulee luultavasti tulevaisuudessa kasvamaan, sillä metsää perii yhä useampi iäkäs leski. Metsätalous on ollut perinteisesti miehistä aluetta. **Metsänomistajille suunnattuja palveluita ei ole vielä osattu tarpeeksi suunnata naisistuvalla, vihertyvällä ja kaupungeissa asuvalle metsänomistajajoukolle, vaikka he juuri saattavat tarvita eniten apua.** Metsäkeskus on järjestänyt naismetsänomistajille kursseja. Naismetsänomistajista ja heidän tarpeistaan tarvitaan lisää tutkimusta.

Jukka Relander
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri